
PRATARMĖ

Ši knyga – tai pirmas bandymas Lietuvoje viename leidinyje įvairiais požiūriais ap-
rėpti gausų Martino Heideggerio (1889–1976) filosofijos idėjų lobyną. Heideggeris
priklauso didžiųjų mąstytojų, kurių kūrybinis palikimas stulbina mastais, o idėjinė
evoliucija brėžia svarbiausias XX a. filosofinės minties raidos tendencijas, plejadai.
Tai nepaprastai daug ir sistemingai dirbęs mąsty-
tojas, tad neturėtume stebėtis, leidyklos „Vittorio
Klostermann“ išleistu 102 tomų akademinį jo
raštų korpusu. Heideggerio tekstuose gvildinama
daug aktualiausių filosofijos ir kitų humanistikos
sričių problemų. Šio vokiečių mąstytojo filosofija
išaugo iš giliausių antikos, Vakarų ir Rytų Azijos
mąstymo tradicijų versmių ir kartu tapo *viena
iš kulminacinių Vakarų filosofinės minties raidos
viršūnių, savotišku jos lūžio tašku bei naujos filo-
sofinės pasaulio vizijos pradžia*. Ko gero, brandi
Heideggerio filosofija – tai savotiškas rekviem
Vakarų metafizinei mąstymo tradicijai, praradu-
siai raidos orientyrus, idealus ir išseikvojusiai savo
gyvybinę energiją.

Užsibaigus iš antikos filosofijos išplaukiančiai Vakarų metafizikos tradicijai
Friedricho Nietzsche's filosofijoje, Heideggeris atveria kitą jo mąstysenos stipriai
paveiktą *posteurocentrinės* filosofinės minties raidos etapą. Glaustai tariant, tai, kas
skleidžiasi po „Būties ir laiko“ („*Sein und Zeit*“, 1927) paskelbtuose Nietzsche's
ir Rytų Azijos filosofijos idėjų įkvėptuose Heideggerio tekstuose ir jo idėjų įtaką
patyrusioje postmodernioje filosofijoje, jau atvirai konfrontuoja su pamatiniais
racionalistinės Vakarų metafizikos principais.

Pasinerdami į Heideggerio fundamentaliosios ontologijos idėjų pasaulį kartu
pakliūname į egzistencinių motyvų prisodrintus Būties esmės apmąstymo sluoks-
nius. Brandaus periodo mąstytojo kūriniai išsiskiria sudėtingumu, netgi ezoterišku-
mu. Skaitant jo mįslingus su daugybe painių išvedžiojimų tekstus kartais susidaro
įspūdis, kad jie skirti tik „filosofų kastai“, tačiau iš tiesų juose skleidžiasi gili daugybės
aktualiausių civilizacijos, kultūros istorijos, individualios asmenybės egzistencijos ir
universalų Būties problemų analizė. Iš Heideggerio fundamentaliosios ontologijos
plaukiančios išvados aprėpė platų idėjinio poveikio lauką, o haidegeriškos minties
paskleistos įtakos atsispindėjo daugelyje kitų humanistikos sričių, iš kurių pirmiausia
išskirčiau civilizacijos teoriją, kultūrologiją, politologiją, sociologiją, istoriją, estetiką,
meno filosofiją ir menotyra.

Šio filosofijos genijaus prestižą sukompromitavo jo „Juodųjų sąsiuvinų“
(*Schwarze Hefte*) paskelbimas ir lydinti nuožmies kritikos lavina. Ir vis dėlto neįma-
noma jo idėjų įtakos ištrinti iš filosofijos istorijos. Slenkant metams po Heideggerio
mirties vis labiau ryškėja tikrasis šios asmenybės mastas Vakarų humanistikos

Martinas
Heideggeris
televizijos
interviu metu.
1969

istorijoje. Nepaisant paskirų kontraversišku idėjų, būtent *Heidegeris su savo išpūdingu filosofinių tekstų korpusu objektyviai tapo ašine XX a. filosofijos figūra, kurios mąstysena aprėpė ne tik Vakarų ir Rytų mąstymo tradicijų sąveikas, tačiau ir daugybę kitų epochos problemų.*

Heideggeris savo užšifruotuose ir giliamintiškuose tekstuose atsiribojo nuo ankstesnės Vakarų metafizikos eurocentrinių nuostatų ir atvėrė kitus glaudesnio sąlyčio su kitomis neeuropinėmis mąstymo tradicijomis ieškojimo kelius. Jis nuosekliau nei jo įkvėpėjai – Nietzsche ir Oswaldas Spengleris – atspindėjo Vakarų civilizacijos kūrybinių potencijų silpnėjimą, gilėjančią iš graikų filosofijos išplaukiančios metafizinės eurocentrinių nuostatų kupinos ir į universalumą pretenduojančios Vakarų mąstymo tradicijos krizę, bei naujų atvirų mąstymo formų užgimimą.

Šios lietuviškai leidžiamos Heideggerio filosofijos interpretacijoms skirtos knygos sumanytojų ir autorių tikslai yra keleriopi. Pirma, aptarti pagrindines Heideggerio mąstysenos formavimosi tendencijas, išryškinti jo pamatinių konceptų ir idėjų savitumą. Antra, atskleisti Heideggerio filosofijos santykius su klasikine Vakarų mąstymo tradicija, parodyti, kaip jo ontologinėje filosofijoje formavosi ateities technocivilizacinės pasaulio vizijos kontūrai. Trečia, pristatyti Heideggerio idėjų įtaką šiandien vis didesnius mastus įgaunančiam Vakarų ir Rytų mąstymo tradicijų dialogui. Ketvirta, parodyti jo reikšmę tolimesnei Vakarų mąstymo tradicijai, ypač postmoderniam mąstymui ir įvairioms dabartinės humanistikos sritims.

Priminsime, kad šio mąstytojo idėjos, vos tik pasirodžius pagrindiniams veikalams, sulaukė teorinės recepcijos tarpukario Lietuvos filosofijoje. Lietuviškos heidegeriados pradininkais tapo du Kauno Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) auklėtiniai Antanas Maceina ir Juozas Girnius. Pirmasis 1928–1932 m. VDU studijavo lietuvių, vokiečių kalbas, o vėliau, pakviestas Stasio Šalkauskio, gilinosi į filosofiją ir pedagogiką. Maceina 1932–1935 m. studijavo Liuvene, Fribūre, Strasbūre ir Briuselyje, kur tiesiogiai susipažino su Heideggerio filosofija. Kiek jaunesnis Girnius VDU Teologijos ir filosofijos fakultete 1936 m. apgynė diplominį darbą *Martyno Heideggerio egzistencialistinė filosofija*. Po studijų baigimo jis 1936–1937 m. tobulinosi Liuveno, Paryžiaus, Freiburgo universitetuose, pastarajame klausė Heideggerio paskaitų, vėliau pokario metais artimai su juo bendravo. Abiejų minėtų lietuviškojo egzistencializmo atstovų filosofijoje egzistencialiniai vokiečių filosofo motyvai paliko gilų rėžį. Jie atsispindėjo jau iševijoje parašytuose darbuose, jų dalį pateikiame ir šiame leidinyje.

Po pirmojo susidomėjimo Heideggerio filosofija Lietuvoje tarpinio okupuotoje šalyje dogmatizuoto marksizmo gyvavimo sąlygomis sekė ilga pauzė, kadangi šio mąstytojo idėjos tuomet buvo traktuojamos kaip ideologiniu požiūriu kenksmingas reiškinys. Tačiau atšilimo epochoje, skleidžiantis gaivioms egzistencializmo filosofijos idėjoms, atgimė dėmesys ir Heideggerio filosofijai. Ryškiausiai aptariamo tarpinio Heideggerio kūrybinio palikimo tyrinėtojais tapo marksizmo skraiste prisidengęs tragiško likimo egzistencialistas Jonas Repšys ir Arvydas Šliogeris. Tačiau vėlyvuosiu sovietmečiu rodėsi ir kitų tyrinėtojų Broniaus Kuzmicko, Antano Andrijausko, Arūno Sverdiolo, Tomo Sodeikos ir kitų tekstai, kuriuose įvairiais aspektais buvo

gilinamasi į Heideggerio palikimą. Po nepriklausomybės atgavimo Lietuvoje sparčiai augo šio mąstytojo filosofijos analizei skirtų tekstų skaičius, buvo apgintos keturios jo filosofijos analizei skirtos disertacijos.

Šis Lietuvos filosofų darbų rinkinys, skirtas Heideggerio filosofiniam palikimui, yra penktoji Lietuvos kultūros tyrimų instituto Komparatyvistinės kultūrologijos skyriaus „Neklasikinės filosofijos ir estetikos“ probleminės grupės inicijuoto tęstinio projekto „Neklasikinė filosofija: didieji mąstytojai“ dalis, kuriame jau pasirodė Arthuro Schopenhauerio, Søren Kierkegaardo, Friedricho Nietzsche's ir Henri Bergsono idėjų analizei skirti tomai. Nauja šios serijos knyga sudaryta remiantis trijų nacionalinių Heideggerio filosofijai skirtų konferencijų pranešimų medžiaga, papildant ją kitų žymių Lietuvos ir išeivijos mąstytojų parašytais tekstais.

Tai pirmasis bandymas Lietuvoje viename leidinyje įvairiais požiūriais aprėpti gausią lietuviškąją heidegeriadą. Leidinio autoriai įvairiais aspektais aptaria Heideggerio filosofinį palikimą, atskleidžia įvairiapusę didžiojo vokiečių mąstytojo minčių sklaidą, jo pastangas keisti šiuolaikinio pasaulio filosofinio mąstymo pagrindus, išryškinti jo įžvalgų ir idėjų poveikį pasaulinei bei Lietuvos filosofinei ir kultūrinei minčiai.

Publikuojami tekstai skiriasi ne tik apimtimi, medžiagos dėstymo stiliumi, tyrimo aspektais, tačiau ir teorinėmis bei metodologinėmis priegomis. Knygą sudaro penkios pagrindinės dalys ir priedas. Jos struktūroje išskiriami skirtingi domėjimosi Heideggerio filosofinėmis įžvalgomis Lietuvoje etapai bei pagrindiniai tyrinėjimo laukai, ryškėja ankstesnės ir dabartinės filosofo minčių recepcijos ypatumai, savaip paryškinantys tam tikrus charakteringus lietuvių filosofinės minties raidos bruožus.

Rinkinyje sukaupti beveik visų žymiausių šiuolaikinių Lietuvos filosofų darbai, aprėpiantys platų heidegeriškojo mąstymo lauką ir ypač kreipiantys dėmesį į skirtingų mąstymo tradicijų dialogą, vokiečių filosofo idėjų poveikį įvairioms postmoderniosios filosofinės mąstysenos pakraipoms. Pasauliui vis labiau technologiškėjant, ypatingą reikšmę įgauna Heideggerio apmąstymai apie likiminį vakarietiškosios technocivilizacijos pobūdį, kviečiantys filosofus prisiiinti atsakomybę ne tik už civilizacijos, bet ir viso pasaulio ateitį, kadangi visų civilizacijų pagrindas – metafizika.

Pirmosios dalies tekstai leidinyje grupuojami pagal jų atsiradimo laiką ir vietą, o kitos keturios dalys – pagrindinius tyrinėjimo laukus. Dauguma pirmoje dalyje *Heideggeris tarpukario ir išeivijos filosofų akiratyje* pateikiamų Antano Maceinos, Juozo Girniaus, Vinco Vyčino ir Alphonso Lingio tekstų jau yra skelbti tarpukario arba išeivijos spaudoje. Kitų keturių dalių publikuojami darbai yra grupuojami pagal pagrindinius dalių pavadinimuose išskirtus tyrimo laukus.

Antroje dalyje *Skverbiantis į Heideggerio mąstysenos savitumą* skelbiami Jono Repšio, Arvydo Šliogerio, Naglio Kardelio, Vytauto Rubavičius, Tomo Sodeikos, Jūratės Baranovos ir Arūno Sverdiolo tekstai aptaria vokiečių mąstytojo savitumą išryškinančius jo kūrybos aspektus. Trečioje dalyje *Dasein ir kalba* Justo Kučinsko ir Arvydo Šliogerio, Tomo Kačerausko, Linos Vidauskytės, Tautvydo Vėželio, Augustino Dainio, Jolantos Saldukaitytės, Rūtos Marijos Vabalaitės, Rasiaus Makselio ir Stanislovo Mostauskio tekstuose dėmesio centre yra Heideggerio ontologijos ir

kalbinės saviraiškos problemos. Ketvirtoje dalyje *Idėjinių įtakų laukai* Mintauto Gutausko, Daliaus Jonkaus, Gintauto Mažeikio, Povilo Aleksandravičius, Nerijaus Stasiulio ir Tado Čapanausko tekstuose gvildenami Heideggerio mąstysenos santykiai su įvairiomis filosofijos kryptimis ir koncepcijomis. Penktoje knygos dalyje *Sąsajos su Rytų tautų mąstymo tradicijomis* Antano Andrijausko, Audriaus Beinoriaus, Henriko Pupelio, Žilvino Svirgario, Agnieškos Juzefovič ir Žilvino Vareikio straipsniuose aptariami įvairūs Heideggerio posūkių į Rytų tautų mąstymo tradicijas aspektai. Knygą vainikuoja priedas, kuriame skelbiami keturi tekstai. Pirmasis jų Heideggerio „Hölderlinas ir poezijos esmė“ išverstas Arūno Sverdiolo. Antrąjį Heideggerio „Rektoriaus kalba“ ir trečiąjį „Vien tik dievas gali mus išgelbėti“ atliko daug vilčių teikiantis jaunas vertėjas Justinas Grigas. Ketvirtas – žymaus litvakų kilmės Šiauliuose gimusio amerikiečių menotyrininko Meyerio Schapiro „Natiurmortas kaip asmeninis objektas – pastaba apie Heideggerį ir Van Goghą“ išverstas Tautvydo Vėželio ir Lino Jankausko.

Tikimės, kad šis solidžios apimties straipsnių rinkinys paskatins ne tik tolesnius Heideggerio filosofijos tyrinėjimus, tačiau ir, kas nemažiau svarbu, suintensyvins jo veikalų vertimus. Tolesnė lietuviškoji Heideggerio kūrybinio palikimo recepcija reikalauja ypatingo dėmesio mąstytojo vartojamų sąvokų preciziškumui ir jų jautriausių semantinių prasmų perteikimui lietuvių kalba. O tai įmanoma tik ugdant šalyje pamatinių filosofinių tekstų vertimų kultūrą, kuri ypač svarbi Heideggerio tekstų interpretacijoje. Daugiausiai šioje srityje nuveikė A. Šliogeris, taip pat J. Girdzijauskas, A. Sverdiolas, T. Sodeika, Jurga Jonutytė, o pastaraisiais metais T. Kačerauskas, galinėjesis su fundamentalaus veikalo „Būties ir laiko“ vertimu. Darbas su mįslingų iš tiesų beveik neišverčiamų į kitas kalbas archajiškiausių Heideggerio vartojamų žodžių vertimu panašiai kaip su Korano teksto vertimais į kitas kalbas, be išimties tampa daugiau ar mažiau aršios kritikos objektu. Tai tik parodo, kad dauguma Heideggerio tekstų yra tokie sudėtingi, daugiasluoksniai, prisodrinti daugybės naujadarų ir minčių eigos atsišakojimų, kad vargu ar galima juos išversti be svarbaus vertėjo tekstui suteikto interpretacinio sluoksnio.

Reiškiu gilią pagarbą ir dėkingumą visiems, ypač filosofui ir mecenatui dr. Žilvinui Svirgariui, prisidėjusiam prie pirmo knygos skyriaus parengimo ir kilniaširdiškai parėmusiam šios knygos leidybą, dr. Vytautui Rubavičiui ir dr. Nagliui Kardeliui geranoriškai padėjusiems šį sudėtingą sumanymą įgyvendinti. Dėkojame už vertingas pastabas recenzentams prof. habil. dr. Bronislavui Kuzmickui ir prof. Vytautui Radžvilui. Atskira padėka Žitai Šliogerienei už pateiktas nuotraukas. Esu dėkingas Lietuvos kultūros tyrimų instituto Leidybos skyriaus vadovei, dailininkei ir maketuotojai Skaistei Ašmenavičiūtei, redaktorei Margaritai Dautartienei, Komparatyvistikos skyriaus laborantei Ingai Laužonytei, doktorantei Daliai Aleksandravičiūtei ir visiems, padėjusiems parengti šį leidinį spaudai.

Sudarytojas ir mokslinis redaktorius Antanas Andrijauskas